

Compensițiile la energia utilizată în perioada rece a anului – un nou instrument de susținere socială a populației Republicii Moldova

Anatolii Rojco

Doctor în economie, conferențiar-cercetător, cercetător științific coordonator, INCE

Creșterea iminentă a tarifelor la căldură și electricitate va avea un impact negativ asupra bugetelor gospodăriilor casnice și, în primul rând, asupra cetățenilor cu venituri mici. Aceasta a impus adoptarea unor măsuri de susținere socială a populației Republicii Moldova. În acest sens, specialiștii Ministerului Muncii și Protecției Sociale, împreună cu alte ministere și departamente, precum și cu participarea experților Uniunii Europene și ai Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, au elaborat Regulamentul privind atribuirea categoriilor de vulnerabilitate energetică și procedura de stabilire și plată a compensației pentru plata facturilor pentru energie (aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 704 din 5 octombrie 2022).

Trebuie remarcat faptul că în practica mondială există două abordări metodologice fundamental diferite de elaborare a măsurilor de susținere socială a populației în perioada rece a anului. Prima abordare prevede plata unei compensații pentru utilizarea energiei în aceeași mărime pentru toți consumatorii. Această procedură este folosită la plata gazelor naturale de către consumatorii din România vecină, iar anul trecut a fost aplicată și în țara noastră. Partea negativă a acestei abordări este că în numărul beneficiarilor de compensație, alături de gospodăriile casnice cu venituri mici, au fost incluse și persoanele avute.

Cealaltă, abordare, abordarea nominativă, presupune verificarea vulnerabilității energetice a gospodăriilor casnice și compensarea unei părți din cheltuielile pentru energia consumată doar gospodăriilor care sunt identificate ca fiind vulnerabile energetic. Există diferite moduri de a stabili vulnerabilitatea energetică în baza abordării nominative.

Republica Moldova s-a confruntat cu această problemă în anii 1990, când tarifele la energie crescuseră brusc pe fundalul unei sărăcirii semnificative a populației. Situația a fost agravată și de practica răspândită de plată a salariilor „în plic”, pe de o parte, și dotarea tehnică slabă a serviciilor fiscale și a altor servicii, care nu permitea determinarea veniturilor efective ale cetățenilor, pe de altă parte. Prin urmare, adresabilitatea compensațiilor a fost stabilită în baza unor standarde minime privind asigurarea cu imobile cu destinație locativă. Familia achita căldura conform tarifului în vigoare, calculat la 9 m² de suprafață totală, înmulțit cu numărul membrilor familiei. Restul suprafeței de locuit era achitat la un tarif nou, mai mare. În anii următori, abordarea nominativă a fost implementată și la plata gazelor naturale. În cazul în care gospodăria casnică consuma gaze naturale până la 30 m³, se aplica un tarif redus, iar consumul peste acest volum era achitat la un tarif mai înalt.

Un alt exemplu de utilizare a principiului adresabilității în Republica Moldova este acordarea ajutorului în perioada rece a anului. Acest ajutor, în vigoare de mai mulți ani, este oferit familiilor solicitante, al căror venit global mediu lunar este mai mic decât nivelul stabilit prin lege. În anul 2021 acest nivel a fost stabilit în mărime de 3109,6 lei (calculat prin majorarea venitului lunar minim garantat de 2,6 ori). Din noiembrie 2021 până în martie 2022, 212 mii de beneficiari au primit ajutorul lunar pentru perioada rece a anului. Ajutorul în sumă de 700 lei a fost stabilit în aceeași mărime pentru toți beneficiarii.

Noul mecanism de stabilire și plată a compensațiilor pentru plata facturilor la energie, care a fost elaborat recent, se bazează pe consolidarea principiului adresabilității și introducerea diferențierii mărimilor compensațiilor în funcție de categoria de vulnerabilitate energetică. Categoriile de vulnerabilitate energetică sunt atribuite solicitanților după realizarea următoarelor etape de prelucrare a informațiilor.

Testul de nonvulnerabilitate. Potrivit Regulamentului, gospodăriile casnice sunt nevulnerabile energetic, dacă membrii acestora dețin cote-părți în 4 sau mai multe imobile cu destinație locativă sau dețin cote-părți în bunuri imobile în valoare cadastrală mai mare de 4 milioane de lei cumulativ. În opinia noastră, aceste condiții nu reflectă pe deplin situația reală,

întrucât marea majoritate a gospodăriilor casnice nu dețin un astfel de număr de bunuri imobile cu destinație locativă. Prin urmare, ar fi indicat, ca acest criteriu de nonvulnerabilitate energetică să fie limitat la deținerea cotei-părți în mai mult de 2 imobile cu destinație locativă. Aceasta va asigura o reducere a erorii de includere a cetățenilor înstăriți în componența beneficiarilor de compensații.

Stabilirea nivelului minimului de cheltuieli al gospodăriei casnice. Reprezintă suma cuantumului cheltuielilor minime individuale și se stabilește după cum urmează:

a) pentru solicitant – cheltuielile de consum pentru trimestrul IV al anului precedent, total pe țară, cu excluderea cheltuielilor pentru locuință, apă, electricitate și gaze, majorate cu rata creșterii prețurilor de consum în luna septembrie a anului în curs față de luna decembrie a anului precedent. Potrivit datelor Biroului Național de Statistică, în trimestrul IV al anului 2021, cheltuielile medii de consum pe cap de locuitor în gospodăriile țării au fost de 3226,4 lei pe lună. Cheltuielile pentru locuință, apă, electricitate și gaz au constituit 475,9 lei. Calculele noastre au arătat că, după scăderea acestora, cheltuielile medii de consum pe cap de locuitor în trimestrul IV 2021 au fost de 2750,5 lei pe lună. Indicele prețurilor de consum în septembrie 2022 față de decembrie 2021 a constituit 124,69%. Astfel, majorat cu această sumă, cuantumul cheltuielilor minime de consum pentru solicitant va constitui 3429,6 lei pe lună.

b) pentru fiecare alt membru al gospodăriei casnice acest cuantum va constitui 70% din valoarea cheltuielilor de consum ale solicitantului, adică 2400,7 lei pe lună. Stabilirea coeficientului de reducere (70%) pentru ceilalți membri ai gospodăriei casnice se determină luând în considerare efectul economisirii din conviețuirea membrilor gospodăriei casnice. Economisirea la capitolul cheltuieli, în cazul în care membrii gospodăriei casnice locuiesc împreună, se datorează faptului că utilizarea unor obiecte de uz casnic se realizează indiferent de numărul membrilor gospodăriei casnice. Deci, de exemplu, pentru o familie formată din 3 persoane nu sunt necesare trei frigidere, trei mașini de spălat, trei aspiratoare etc., ci doar o unitate de fiecare obiect de uz casnic. Același efect de economisire există și la utilizarea energiei electrice pentru a ilumina o casă.

Astfel, nivelul minimului de cheltuieli pentru o gospodărie casnică din 3 persoane va constitui: $3429,6 + (2400,7 * 2) = 8231,0$ lei pe lună.

Calculul *venitului global lunar al gospodăriei casnice* include toate tipurile de venituri – salariul, plățile sociale, dividendele, veniturile obținute în urma activității de antreprenoriat, indemnizațiile sociale, ajutorul pentru perioada rece a anului și alte surse de venit. În acest caz, se ia în calcul doar veniturile nete, adică venituri după plata tuturor tipurilor de impozite și contribuții obligatorii. Venitul declarat nu include indemnizația unică acordată la nașterea copilului, indemnizația de deces, alocația pentru îngrijire, însoțire și supraveghere. Venitul global lunar al gospodăriei casnice reprezintă valoarea medie pentru ultimele 6 luni.

Venitul disponibil pentru achitarea energiei reprezintă suma care rămâne după deducerea nivelului minimului de cheltuieli al gospodăriei casnice, precum și a plății lunare a creditului ipotecar din venitul global lunar al gospodăriei casnice. Ca exemplu, vom examina o gospodărie casnică din trei persoane, dintre care doi adulți care lucrează și un copil. Gospodăria casnică nu are un credit ipotecar și singurul venit al membrilor ei este salariul. Să acceptăm condiționat că mărimea salariilor lor este egală cu salariul mediu pe economia țării. Potrivit datelor Biroului Național de Statistică, în trimestrul II al anului 2022, salariul mediu lunar brut pe economie a fost de 10376,2 lei. După deducerea impozitului pe venit și a primei de asigurare obligatorie de asistență medicală, salariul mediu lunar net al fiecăruia dintre cei doi membri ai gospodăriei casnice va fi de aproximativ 9000 de lei. Astfel, venitul net global va fi de 18000 de lei. Din această sumă se scade nivelul minimului de cheltuieli pentru o gospodărie casnică de 3 persoane (8231 lei) și se determină venitul disponibil pentru achitarea energiei: $18000 - 8231 = 9769$ lei.

Costul energiei în perioada rece a anului este costul cumulat al consumului mediu lunar la energia termică, energia electrică, combustibil solid. Pentru calculul costului energiei se va lua în considerare volumul mediu lunar de energie consumat de o gospodărie în precedenta perioadă rece a anului în limitele plafoanelor eligibile pentru fiecare tip de energie, aceste volume fiind înmulțite cu tarifele pentru fiecare tip de energie în vigoare la data de 1 noiembrie a anului în curs. În ceea

ce privește costul combustibilului solid, dacă principala sursă de încălzire este soba, atunci acesta este echivalent cu valoarea ajutorului pentru perioada rece a anului, în vigoare la data de 1 noiembrie a anului în curs. În acest sens, menționăm că trebuie să fie adoptată o Hotărâre de Guvern relevantă și, evident, cuantumul acestei indemnizații va fi mai mare decât suma de 700 lei în vigoare până la data de 31 martie 2022.

Pentru calcularea cheltuielilor casnice a fost stabilit *plafonul eligibil de consum de energie*: pentru gaze naturale – 250 m³/lună; pentru energie termică – 1,5 Gcal/lună; pentru energie electrică – 2500 kWh/lună dacă energia electrică este principala sursă de încălzire și 250 kWh/lună dacă energia electrică nu este sursa principală de încălzire.

Se calculează raportul (în procente) dintre cheltuielile pentru resursele energetice și venitul disponibil pentru achitarea energiei (pentru exemplul de mai sus – de 9769 lei). Dacă acest raport este mai mare sau egal cu 90%, atunci consumatorilor casnici este atribuită categoria de vulnerabilitate energetică foarte ridicată; dacă este mai mare sau egal cu 35%, dar mai mic decât 90%, se atribuie categoria de vulnerabilitate energetică ridicată; dacă acest raport este mai mare sau egal cu 20%, dar mai mic decât 35% se atribuie categoria de vulnerabilitate energetică medie; dacă este mai mare sau egal cu 10%, dar mai mic decât 20%, se atribuie categoria de vulnerabilitate energetică scăzută. Dacă acest raport este mai mic de 10%, atunci se atribuie categoria de consumatori fără vulnerabilitate energetică. Consumatorilor casnici, cărora li se atribuie categoria de consumatori fără vulnerabilitate energetică, compensația nu li se acordă.

Pentru a ilustra mecanismul de atribuire a categoriilor de vulnerabilitate energetică, vom folosi exemplul de mai sus al unei gospodării casnice din 3 persoane cu un venit disponibil pentru plata energiei de 9769 lei. Să presupunem că gospodăria consumă 150 m³ de gaz natural și 150 kWh de energie electrică. În acest caz cheltuielile pentru resursele energetice se determină prin înmulțirea volumelor acestora cu tarifele corespunzătoare cu însumarea ulterioară:

$$(150 \text{ m}^3 * 29,27) + (150 \text{ kWh} * 4,77) = 4390,5 + 715,5 = 5106,0 \text{ lei.}$$

Raportul acestei sume cu venitul de 9769 lei este de 52,3%. Astfel, gospodăriei casnice în cauză i se atribuie categoria de vulnerabilitate energetică ridicată.

Vom menționa că dacă condițiile de viață ale consumatorilor casnici s-au schimbat după depunerea cererii, aceștia pot depune o nouă cerere de atribuire a unei alte categorii de vulnerabilitate energetică.

Procedura de acordare a compensațiilor prevede că pe facturile eliberate consumatorilor casnici, furnizorii de energie indică separat suma totală pentru serviciile prestate, categoria de vulnerabilitate energetică, metoda de atribuire a categoriei, mărimea compensației și suma care urmează să fie achitată de fiecare consumator casnic după recalculare. Finanțarea cheltuielilor pentru compensații se efectuează din Fondul de reducere a vulnerabilității energetice.

Studiul este elaborat în cadrul Proiectului Program de Stat 20.80009.0807.29 „Perfecționarea mecanismelor de aplicare a instrumentelor inovatoare orientate spre creșterea durabilă a bunăstării populației Republicii Moldova” (2020-2023), înregistrat în Registrul de stat al proiectelor din domeniul științei și inovării din Republica Moldova.